

אומנות קלה ונקיה – סיום מסכת קידושין

קידושין דף פב ע"א

רש"י ד"ה נקיה וקלה. מפרש בגמ' שפיר: ואל יאמר כלבו אומנות זו אינה מעשרת אלא יבקש רחמים למי שהעושר שלו:

ע"ב

רש"י ד"ה מחטא דתלמיותא. מחטא תלמיית ברושדי"ר בלע"ז שהתפירות עשויות תלמים תלמים שורות שורות כתלמים של מחרישה: שפירת מן העולם. שפירת מן העולם בין שהיא נקיה בין שהיא מאוסה יש בה לורך ואם לא ילמדנה זה ילמדנה אחר: אשרי מי שרואה את הוריו. יולדיו ואת ילדיו באומנות נקיה:

בהקדם לדיוק והבנת דברות רש"י דשפירתא הוה, נפתח בהאמור במשנה כאן, רבי מאיר אומר לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה ויתפלל למי שהעושר והנכסים שלו שאין אומנות שאין בה עניות ועשירות שלא עניות מן האומנות ולא עשירות מן האומנות אלא הכל לפי זכותו,

והנה רש"י כדרכו כשמפרש המשנה אזי מן הדברים העולים בקצרה מן הגמרא יכתוב הפירוש הנאמר בגמרא, ובדברים שביאורם אינו פשוט כל כך וכשאין חייב לומד המשנה לדעתם מיד ובכל זאת חסר בהבנה יכתוב רש"י מפרש בגמרא או בגמרא מפרש וכדומה, אלא שכאן הדבר תמוה קצת מדוע רש"י צ"ל מפרש בגמרא כשלכאורה לא מתעורר שום תמיהה במאמר של רבי מאיר כי בוודאי כל אדם יבין את הרעיון שבדבריו על אומנות קלה ונקיה, ומה גם שאמנם בגמרא יש פירוש לאומנות זו, והיא מחטא דתלמיותא וא"כ היה רש"י יכול לכתוב מחטא דתלמיותא, ועוד דבר שהוא פלא קצת שכתב רש"י מפרש בגמרא "שפיר" שלשון נמצא ברש"י רק עוד פעם אחת בכל הש"ס (עבודה זרה דף סב) מה כיוון בכך מה הוא השפיר המיוחד בזה,

בהמשך דבריו (ללא ד"ה מדברי המשנה) כותב רש"י "ואל יאמר בלבו וכו' " במשנה כתוב ויתפלל וכו' שמשמע שכך צריך לעשות ללא קשר למחשבות בלב שיש לו בעניין זה, ועוד מדוע שאדם יחשוב בלבו על אומנות מיוחדת שהיא קלה ונקיה שאינה מעשרת?, וממשיך רש"י אלא יבקש רחמים ממי שהעושר שלו, ושוב רש"י משנה מלשון המשנה ויתפלל למי וכו'

סיום מאמר רבי מאיר במשנה "אלא הכל לפי זכותו" והתוספות מסבירים **אלא הכל לפי זכותו**. פירוש לפי מזלו דבני וחיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא

במזל תליא מילתא, עכ"ד וא"כ תימא איך שייך להתפלל על דבר זה שמרש"י משמע עוד יותר מכך שלא מדובר דווקא בתפילה לפרנסה אלא לעשירות, כדאמר בלשונו ואל יאמר בלבו אומנות אינה מעשרת אלא יבקש רחמים, והרי נאמר בגמרא בנדה דף טז ע"ב דדריש ר' חנינא בר פפא אותו מלאך הממונה על ההריון לילה שמו ונוטל טפה ומעמידה לפני הקב"ה ואומר לפניו רבש"ע טפה זו מה תהא עליה גבור או חלש חכם או טיפש עשיר או עני ואילו רשע או צדיק לא קאמר.

ומכאן נפן לגמרא דרש בר קפרא לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה מאי היא אמר רב יהודה מחטא דתלמיותא,

שואל **המהרש"א** מה מוסיף בר קפרא על דברי רבי מאיר וא"כ מדוע הגמרא שואלת מה היא אומנות קלה ונקיה רק אחרי דברי בר קפרא מדוע לא נשאלת שאילה זו על המשנה עצמה, (עיי' בדבריו שמנסה לתרץ שאולי היה גירסא במשנה "קלה" ומוסיף בר קפרא "נקיה", וכותב המהרש"א שמרש"י חזין שגם במשנה גרס "קלא ונקיה") והמהרש"א מסביר שבוודאי אין הכוונה לאומנות מסוימת אלא לרעיון של תורה עם מלאכה כמאמר המשנה באבות (פ"ב מ"ב) כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה, וימעט במלאכה כנאמר בגמרא בברכות (דף ל"ה ע"ב) דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי זו וזו נתקיימה בידן, ואם כדבריו שזה הוא הפירוש במשנה על דברי ר"מ "קלה ונקיה", פירוש זה של המהרש"א המחובר יותר לרעיון שבדברי רבי מאיר נראה נכון מאוד, והוא מתבאר מאליו במשנה, אלא שלכאורה אינו עולה בקנה אחד עם מה שהוצרך רש"י לכתב במשנה "קלה ונקיה" מפרש בגמרא שהכוונה לכאורה למחטא דתלמיותא, וחיזוק התמיהה שבאמת מן הגמרא יותר נראה שפירשו דברי בר קפרא דווקא,

הגמרא ממשיכה בהבאת ברייתא (בחלק מן הגמרות הדפיסו נקודה בין התבות כך - מחטא דתלמיותא. תניא) תניא רבי אומר אין לך אומנות שעוברת מן העולם אשרי מי שרואה את הוריו באומנות מעולה אוי לו למי שרואה את הוריו באומנות פגומה אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסקי אשרי מי שאומנותו בסם ואוי לו מי שאומנותו בורסקי אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרים ואוי לו למי שבניו נקיבות ר"מ אומר לעולם ילמד אדם לבנו אומנות נקיה וקלה ויבקש רחמים למי שהעושר והנכסים שלו שאין עניות מן האומנות ואין עשירות מן האומנות אלא למי שהעושר שלו שנאמר { חגי ב-ח } לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות:

המהרש"א שואל למה הביאו הברייתא דאומנות אבותיו ועיין בדבריו, ולכאורה צריך להבין האם אכן הברייתות הללו קשורות בהמשך אחד לאומנות קלה ונקיה, והנה מרש"י נראה שהוא המשך אחד שכתב כך - שעוברת מן העולם. שבטילה מן העולם בין שהיא נקיה בין שהיא מאוסה יש בה צורך ואם לא ילמדנה זה ילמדנה

אחר : אשרי מי שרואה את הוריו. יולדיו ואת ילדיו באומנות נקיה, עוד למה כיוון רש"י ואם לא ילמדנה זה ילמדנה אחר, היכן דיברה הברייתא בעניין לימוד המלאכה, עוד דיוק בדברי רש"י שכתב שאשרי מי שרואה יולדיו וילדיו וכו' בברייתא נאמר "הוריו" וכן הקשה ברש"י ש"מנ"ל הא, עוד נדייק ברש"י אשרי מי וכו' באומנות "נקיה", מדוע שינה מלשון הברייתא אומנות "מעולה".

אחר כל זאת נגלה את **אומנותו** של רש"י באמירת מעט ויתפרש הרבה באר היטב, ונפתח בהסבר את דברי ר"מ שביסודם כדברי **המהרש"א** שרבי מאיר לימד דרך לעולם לאב שילמד את בנו אומנות קלה ונקיה בכללות ושדבר זה מתיישב לפרנסה ביחד עם תפילה, וכך הוא הביאור הפשוט במשנה, אלא שבר קפרא דרש לעולם ילמד אדם את בנו אומנות קלה ונקיה, ולא המשיך כר"מ לומר ויתפלל וכו' ועל כן הבינה הגמרא שאין מדובר כדברי רבי מאיר שהכוונה על התכלית שבדבר אלא על אומנות קלה ונקיה מסוימת שהיא כדאית לכל אחד, ולכן שואלת הגמרא על דבריו בדווקא - מה היא? האומנות המיוחדת הזאת ש"כל" אדם צריך ללמד את בנו, ועונה הגמרא - מחטא דתלמיותא וכהסבר רש"י אומנות מיוחדת במחטא של תפירות נאות צפופות ומדויקות כתלמי המחרשה, (ואפשר להוסיף את דברי **הערוך** ליישב בכללות את דברי בר קפרא עם דוגמת מחטא דתלמיותא שהיא מלאכה קלה ונקיה מן הגזל ולזה עיקר כוונת בר קפרא והשינוי מדברי ר"מ).

ועל כך שואלת הגמרא בדרך של הבאת הברייתא הרי אין לך אומנות שעוברת מן העולם, שהרי לא יתכן שכל אחד ואחד יתעסק במחטא דתלמיותא וכדברי רש"י בין נקיה בין מאוסה את הכל צריך ואם אב זה לא ילמדנה אז משהו אחר ילמדנה לבנו, והכוונה ברורה שאת כל המלאכות צריך ולא יתכן שכולם יעסקו במלאכה אחת מחטא דתלמיותא שכתב על זה בר קפרא "לעולם" ילמד וכו', וממשיכה הגמרא בברייתא אשרי מי שרואה הוריו וכו' ורש"י מוסיף ילדיו כי הכל מדובר בלימוד האב לבן ובוואי אשרי שיכול ללמד את בנו את האומנות הקלה והנקיה, והגמרא ממשיכה שהעיקר הוא כדברי ר"מ אומר לעולם ילמד אדם לבנו אומנות נקיה וקלה ויבקש רחמים למי שהעושר והנכסים שלו וכו' שזו היא הכוונה באומנות נקיה וקלה ודברי רבי מאיר בברייתא לשונם "שפיר" יותר מהמשנה שכתב "ויבקש רחמים", וזה ה"אומנות" כדאיתא ברש"י (בשלח) תפשו אומנות אבותם בידם, זה האומנות שצריך האב ללמד את בנו, ויתכן שרש"י רמז גם בדברי רבי אשרי מי שרואה את הוריו – יולדיו, וילדיו באומנות נקיה, היא האומנות הנקיה והקלה המחוברת לתפילה שבדברי רבי מאיר,

ובכך יתבאר הרש"י במשנה קלה ונקיה מפרש בגמרא שפיר שדבר זה עולה מן הגמרא (ואין כתוב בפירוש וע"כ כתב שפיר או מפני לשון ויבקש רחמים כדלעיל) שכל אומנות שאב מלמד את הבן הוא יכול ללמדו באופן שיהיה קלה ונקיה כשזה מגיע ביחד עם תפילה, ויתכן גם שזה מחובר יחד עם הד"ה קלה ונקיה (ויש כתי"י

שאין גורס שפיר וכן יש כת"י שאין את המילים מפרש בגמרא שפיר והד"ה קלה נקיה. ואל יאמר בלבו וכו') והכל בכלל אותה "אומנות" קלה ונקיה ובבקשת רחמים, ולשון זה בבקשת רחמים מבורר היטב ע"פ הגמרא במסכת מועד קטן דף י"ח ע"ב תא שמע דתנא דבי שמואל מארסין אבל לא כונסין ואין עושין סעודת אירוסין ולא מיבמין מפני ששמחה היא לו ש"מ ומי אמר שמואל שמא יקדמנו אחר והאמר רב יהודה אמר שמואל בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני שדה פלוני לפלוני אלא שמא יקדמנו אחר ברחמים,

ומכאן רואים על שני דברים אלו שבת קול מכרזת עליהם זיווג ושדה (פרנסה) עם כל זה ע"י "רחמים" אפשר לשנות, ולעורר רחמים אפשר ע"י זכות אבות ושאר זכויות, וכדברי רש"י בשבת דף קנ"ו ע"א גבי אין מזל לישראל ומסביר רש"י אין מזל לישראל. דעל ידי תפלה וזכות משתנה מזלו לטובה: ולכך מלמד האב לבנו ל"אומנות" הסותרת את אמירת הלב איך נתעשר? הרי דבר זה מוכרז קודם שנולד, אלא בכל זאת יבקש רחמים ממי שהעושר שלו. ובדרך רמז ילמד אדם לבנו אומנות התפילה והרחמים אומנות אבתם, נקיה בגוף נקי ומחשבה נקיה (אל יאמר בלבו), וקלה בקול תחינה ובקשה.

רש"י ד"ה כל אומניות. אין להן מתן שכר לאחר זמן אלא שכר המלוי להם בשעתן אבל תורה מתן שכרה כל מאליו לאורך ימים ואף לחולה ולזקן שאינו יכול לעסוק בה עכשיו אוכל מן הקודמות: **שנאמר עוד ינובון בשיבה.** ילמחו למח ויתייחד שכרן לעת שיצתן דשנים ורעננים יהיו וגו':

יש שמוחקים את התיבה וגו' כי הפסוק מסתיים בתיבה יהיו, ומתחיל פסוק חדש להגיד כי ישר וגו', אלא שהמעין ברש"י בתהילים יבין את משמעות ה"וגו'", וז"ל ינובון. ילמחון: דשנים. שנים ורעננים יהיו ואז יגידו כי ישר ה': והכוונה היא שאף שהוא חולה וזקן ואינו יכול ללמוד תורה, יכול להתבונן מעת שהיה צעיר ולמד תורה (ואולי אף בקושי) עד הגיע לשיבה ואז יוכל להגיד כי ישר ה' מתחילה ועד סוף, ולזה כיוון רש"י וגו'.

הדרן עלך עשרה יוחסין וסליקא לה מסכת קידושין

וממאי דסלקינן בלימוד אבות לבנים

ומן הזקנים דיתבין בבבא ואמרין כי ישר

נפתח בארבע אבות דבבא קמא בדיני אדם ושור

